

חבל נחלתו

סימן כה

נתינת זרוע לחיים וקיבה בימינו

כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה. ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחריה לעשותה, שהמצוה מקטרגת ואומרת: כמה גרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכל.

ספר חסידים (סימן קה)

אינו חייב לשלם, מפני שאין לו תובעים ידועים. והקונה אותם, אף ע"פ שאינו רשאי, הרי זה מותר לאכלן מפני שמתנות כהונה נגזלות."

ב. איסור אכילה מבהמה שלא הורמו מתנותיה

האיסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה הוא איסור מדרכי חסידות. נאמר במסכת מגילה (כז ע"ב): "שאלו תלמידי רבי פרידא: במה הארכת ימים? אמר להם: מימי לא קדמני אדם לבית המדרש... ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה. דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: אסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה. ואמר רבי יצחק: כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה – כאילו אוכל טבלים. ולית הלכתא כוותיה."

וכן דורשת הגמרא במס' חולין (לו ע"ב) על הנביא יחזקאל: "ואומר אהה ה' אלהים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול (יחזקאל ד)... ולא בא בפי בשר פגול – שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם, משום רבי נתן אמרו: **שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה**."

להלכה כתב הר"ף (חולין מה ע"ב): "אמר רב חסדא האי כהנא טבחא דלא מפריש

א. חובת הנתינה

נאמר בפר' שופטים (דברים פ"ח פס' ג): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן **הזרע והלחיים והקבה**."

וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' ס"א): "חייב ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה של שור ושה". ובסעיף כא פסק: "מתנות נוהגות בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין בפני הבית (פי' בזמן שבית המקדש קיים) בין שלא בפני הבית. ויש מי שאומר שאינן נוהגות בחוצה לארץ, וכן נהגו (ועיין בספר החינוך להרא"ה מצוה תק"ו)".

עולה בפשטות שמצוה מן התורה בימינו לתת מתנות כהונה – זרוע לחיים וקיבה מכל בהמה שנשחטה, בין בהמה גסה ובין בהמה דקה בא"י, ובחול"ל לא נהגו בנתינתן. חובת הנתינה מוטלת בין על השוחט ובין על בעל הבהמה כאמור בסעיף כח בשו"ע: "השוחט בהמת ישראל חבירו, חובה על השוחט ליתן מתנותיה לכהן; ואם שחט בהמת כהן או עובד כוכבים, פטור. הגה: מיהו טובת הנאה לבעלים והוא יכול ליתנם לכל כהן שירצה (ב"י בשם הר"ן)..."

הבהמה אינה נאסרת לאכילה אם לא הורמו מתנותיה, כנפסק בשו"ע (סעיף לא): "המתנות עצמם אסור לישראל לאכלם אלא ברשות כהן. עבר ואכלן, או הזיקן, או מכרן

ומובא במסכת חולין (קלב ע"ב):
 "אושפזיכניה דר' טבלא כהן הוה, והוה דחייק
 ליה מלתא, אתא לקמיה דרבי טבלא, אמר
 ליה: זיל אישתתף בהדי טבחי ישראל, דמגו
 דמפטרי ממתנתא משתתפי בהדך; חייביה
 רב נחמן. אמר ליה: והא רבי טבלא פטרן!
 אמר ליה: זיל אפיק, ואי לא – מפקינא לך ר'
 טבלא מאונך! אזל ר' טבלא קמיה דרב נחמן,
 א"ל: מ"ט עביד מר הכי? א"ל: דכי אתא ר'
 אחא בר חנינא מדרומא אמר: ר' יהושע בן
 לוי וכל זקני דרום אמרו: כהן טבח – שתיס
 ושלש שבתות פטור מן המתנות, **מכאן ואילך**
 - **חייב במתנות**, אמר ליה: ולעביד ליה מר
 מיהת כר' אחא בר חנינא! א"ל: הני מילי –
 דלא קבע מסחתא, אבל הכא – הא קבע
 מסחתא (=אטליז למכור בשר). אמר רב חסדא:
האי כהנא דלא מפריש מתנתא – ליהוי
בשמתא דאלהי ישראל; אמר רבה בר רב
 שילא: הני טבחי דהוצל קיימי בשמתא דרב
 חסדא הא עשרים ותרתין שנין; למאי הלכתא?
 אילימא דתנו לא משמתין להו – והא תניא:
 במה דברים אמורים במצות לא תעשה, אבל
 במצות עשה, כגון: אמורים לו עשה סוכה
 ואינו עושה, לולב ואינו עושה, עשה ציצית
 ואינו עושה – **מכין אותו עד שתצא נפשו!**
 אלא, דקנסינן להו בלא אתרייתא; כי הא
 דרבא קניס אטמא, רב נחמן בר יצחק קניס
 גלימא. ואמר רב חסדא: זרוע – לאחד, וקבה
 – לאחד, לחיים – לשניים; איני, והא כי אתא
 רב יצחק בר יוסף אמר: במערבא פלגינן להו
 גרמא גרמא! התם בדתורא... אמר רב חסדא:
 מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי, ואין
 נאכלות אלא בחרדל, מאי טעמא – אמר
 קרא (במדבר י"ח) למשחה – לגדולה, כדרך
 שהמלכים אוכלים"...
 עולות מסוגיא זו כמה מסקנות: ראשית

מתנתא בשמתא ליהוי. אמר רב חסדא
 מתנות כהונה זרוע לאחד קיבה לאחד לחיים
 לב' ומתנות כהונה דתורא פלגי להו אפילו
 גרמא גרמא והא דאמר ר' יוחנן אסור לאכול
 מבהמה שלא הורמו מתנותיה וכל האוכל
 מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאילו אוכל
 טבלים לית הלכתא כותיה דמתנות אין בהם
 משום קדושה אלא חובת טבח הן ואי לא
 יהיב להו הוא ניהו דקאים באיסורא אבל
 בישראל שרי וגרסי' נמי סוף הדין פירקא והרי
 מתנות דלא טבלי אלמא דבר ברור הוא
 דמתנות לא טבלי וכן הילכתא". וכך נפסק
 בשו"ע כפי שהובא לעיל.

אמנם תוס' במס' חולין (קלא ע"א ד"ה ה"ג)
 כתבו: "והא דחשיב מתנות אע"פ שמוותרות
 לזרים משום דטבלי ודמו לתרומה כדאמר
 לקמן (קלב:) אע"ג דלית הלכתא הכי היינו
 דלא הוי כאוכל טבלים אבל מ"מ איסורא
 איכא לאכול מבהמה שלא הורמה
 מתנותיה".... (והב"ח י"ד סי' סא סבר שהאיסור
 הוא מצד חובת ההפרשה המיידית).

ולכו"ע אף אם אין בעיה איסורית
 באכילת בהמה שלא הורמו מתנותיה, הרי
 ישנה בעיית גזל בכך שאין נותנים מתנות
 למי שהתורה ציותה לתיתם, וישנה מצות
 עשה שמבטלים אותה בידים.

עולה השאלה: **מדוע בימינו בארץ**
ישראל, לא רגילים לתת מתנות לכהנים,
וכיצד מוכרים בשר זה בתור בשר
שנתקיימו בו כל ההידורים?

ג. חובת הנתינה בחוץ לארץ ונתינתה שם
 המשנה בראש פרק 'הזרוע' (חולין קל
 ע"א) כותבת: "הזרוע והלחיים והקבה נוהגין
 בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני
 הבית, בחולין אבל לא במוקדשין"....

חבל נחלתו

השתא דנהוג אף במתנות - לא משניני מנהגא.

היינו כיון שנהגו עלמא כתלתא סבי ואחת ההלכות היא ראשית הגז, ומתנות הושוו לראשית הגז ה"ה לגבי נתינת מתנות לכהן.

וזה שנהגו עלמא כתלתא סבי פסקו הרבה פוסקים: שאילתות דרב אחאי (פרשת אחרי מות שאילתא צו), רב נטרונאי גאון (תשובות ברודי, או"ח סי' כא), ר"ף (חולין מו ע"ב), רא"ש (ברכות פ"ג סי' כ) ריטב"א (חולין קל ע"א) ועוד, אולם ההשוואה בין מתנות לראשית הגז אינה מוסכמת.

הרמב"ן (חי' חולין קלו ע"ב) מוכיח שבמתנות לא נהגו העם כר' אלעאי בניגוד לראשית הגז. וכן שנהגו מתנות בבבל מדבריהם משום שקרובה לא"י כמו תרו"מ. ועוד, חז"ל תקנו מתנות בכל מקום כמו שתקנו חלה - "אבל מתנות עשאו כחלה שנהגת בכל מקום, והטעם משום דלכל יש חלה ואין לכל שדה וחסו עליה שמא תשתכח תורת חלה, וכן במתנות הכל שוחטים ולוקחים זרוע ולחיים ותבא להשתכח תורת מתנות כהונה, משום הכי אי דאורייתא אי דרבנן נוהגות הן המתנות בחוצה לארץ ובכל זמן נהגו בהן..." ומסכם: "ומכל מקום כיון דחזינן לכלהו רבנן דגמ' דמפרשי ומשמתי עליה וקנסי אפילו בכהן, ראוי להחמיר ולהפריש כדפרישית, אלא שאין כח לשמת ולקנוס".

עולה כי לדעת הרמב"ן צריך לנהוג מתנות אף בחו"ל מהטעמים שהזכיר.

בספר החינוך (מצוה תקו) סיים ביאורו: "ולענין אם נוהגות עכשיו בזמן הזה אם לא, כבר חלקו על זה הרבה מגדולי המפרשים, והעולה מן השמועה בפרק הזרוע עם הפירוש

בבבל שהיא חו"ל קיימו מצות מתנות לכהן. ועוד, אף כהנים-שוחטים חייבים לתת מתנות כהונה, עד כדי כך שהיו משמטים על כך. ועוד שצריך לאכול מתנות כהונה בדרך גדולה - כדרך שאוכלים מלכים. לפי"ז מן הראוי היה שקיום מצות נתינת המתנות ימשיך אף בגלות.

אבל מצאנו כתוב בהגהות אשרי (חולין פ"י סי' ו'): "שאלו לרש"י על הזרוע ולחיים וקיבה למה לא נהגין ליתן לכהן ומשנה שלמה היא שנהגין אפילו שלא בפני הבית ונהגו בהן אמוראי בתראי והשיב מי ימחה ביד הנותנין וכל הנותן תבא עליו ברכה, אבל נהגו העם כרבי אילעי דאמר עליהם ועל ראשית הגז אינן נוהגין אלא בארץ. מא"ז" (וכן הובאה תשובה זו במדכי חולין סי' תשלו).

וביתר ביאור כתב רש"י על דברי הגמרא בשבת (י ע"ב): "רב חסדא הוה נקיט בידיה תרתי מתנתא דתורא אמר: כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרב - יהיבנא ליה ניהליה".

וכתב רש"י: "רב חסדא - כהן הוה... הוה נקיט תרתי מתנתא דתורא - זוג של זרוע לחיים וקיבה שנתנה לו, ורשאי להאכילן לישראל, ואף על גב דרב חסדא בחוץ לארץ הוה - לא ילפינן מהכא דמתנות נוהגות בזמן הזה, דהאידינא נהוג עלמא כתלתא סבי: (ברכות כב, א) כר' יאשיה בכלאים, וכר' יהודה בטבילת בעלי קריין לתלמוד תורה, וכר' אלעאי בראשית הגז, שהיה אומר: אינו נוהג אלא בארץ, וכן מתנות, בימי רב חסדא אכתי לא נהוג כר' אלעאי, ובימי רב נחמן בר יצחק נהוג כוותיה בראשית הגז ולא במתנות, והשתא קא חזינא דנהוג אף במתנות, וכי היכי דאחזו במנהג בראשית הגז בימי רב נחמן ולא מחזינא בהו ונהגנא כולא כוותיה,

חכמים לנהוג תרומות ומעשרות בחו"ל, תיקנו גם כן שינהגו במתנות, שלא תשתכח תורת מתנות שכבר החזיקו בה, ובלבד בכל ומקומות הסמוכים לארץ שנהגו בה, והתם קנסי עלייה ומשמתי עלייה, אבל בשאר חוץ לארץ דלא נהגו בה והם מקומות רחוקים מן הארץ הניחו הדבר בדין תורה, ואף בבבל שלא נהגו בראשית הגז לא תקנו והעמידוהו על דינו, וזה נראה נכון וברור, ונשאר מנהגינו על הדין, והמחמיר על עצמו להפריש מתנות בחוץ לארץ תבא עליו ברכה".

המאירי בספרו מגן אבות (סימן טו) כתב:
 "ומכל מקום במתנות כהונה ר"ל זרוע לחיים וקיבה ראיתי לאותם התלמידים שאף הם מודים שאין נוהגת בזמן הזה, ואף אנו נוהגים להקל בכך. ואע"פ שהרב אלפסי ז"ל ורבינו משה כתבו בהן שנהגות אף בזמן הזה אף בחוצה לארץ וכסתם משנתנו שאמרו בה (חולין ק"ל א) הזרוע והלחיים והקיבה נוהגת בין בארץ בין בחו"ל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, מ"מ אנו נמשכים בה אחר רבותינו הצרפתים שפסקו שאין נוהג בחוצה לארץ כלל. וממה שהם פסקו כר' אלעאי שאמר על המתנות ועל ראשית הגז שאין נוהגות אלא בארץ ומגזרה שוה דנתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בחוצה לארץ לא אף מתנות וראשית הגז בחוצה לארץ לא, ומה שאמרו במס' ברכות (ברכות כ"ב א) בתלתא סבר כר' יהודה בן בתירה בדברי תורה וכו' יהושע בכלאים וכו' אלעי בראשית הגז, הוא

הטוב שנוהגות הן היום, וכן דעת רבנו אלפסי זכרנו לברכה והרמב"ן ז"ל. אבל עכשיו אין בנו כח על הטבחים להכריחם ליתנם, וקויי ה' יחליפו כח". וכוונתו בדבריו 'נוהג בזה"ז' היא בחו"ל, ולא על המנהג בא"י שלא חלקו עליו.

הב"ח (יו"ד סי' סא) מביא מדברי הרשב"א בתורת הבית (ע) שכתב ש"בבבל ובמקומות שבחוצה לארץ שתרומה ומעשר נוהגים בהם תקנו בהן מתנות, אבל בשאר חוצה לארץ שאין תרומות ומעשרות נוהגים בהם אף מתנות אין¹ נוהגין בהן". ומעיר הב"ח שאין זה מתיישב עם לשון רש"י.

הריטב"א לאחר שמביא דברי רש"י, מסיק כי לפי שיטת רש"י רבנן שאכלו בחו"ל בשביל נשותיהם הנתינה להם היתה ממידת חסידות. ומביא שכ"כ בעל המאור. ומקשה על כך הרי חזינן שמשמתין על אי-נתינת מתנות ולא מצאנו קנסות כאלה על מידת חסידות. ועוד הוא מוכיח שמצד הטעם היה ראוי לנהוג במתנות כמו בראשית הגז, ומסיק שהעם היה נוהג כר' אלעאי בראשית הגז ולא מטעמו. ומסיים:
 "זה נראה לפום סוגיא דשמעתתא, אלא שקשה עלינו שהרי לא נהגו העם בכל הדורות האלו להפריש מתנות, ונהגו בהם כרבי אלעאי, ומנהגן של ישראל תורה היא, וזה מסייע לשיטתן של רש"י ז"ל והר"ז ז"ל".

וע"כ מסיים: "ויש לנו לומר דאליבא דהלכתא כרבי אלעאי סבירא לן אף במתנות דגמר נתינה נתינה, אלא שכשם שתקנו

1. יש מן האחרונים (מנחת חינוך מצוה תקו, שו"ת משנה הלכות יובאו דבריו להלן) שבארו כי לפי שיטה זו, כיון שראשית הגז ומתנות הוקשו לתרו"מ, והן נוהגות לפי הרמב"ם בא"י בזה"ז מדרבנן – אף מתנות אינן נוהגות אלא מדרבנן. ואף שיש סברא בשיטה זו לא מצאתי בראשונים מי שאומר כן בפירוש, וע"כ הדברים צ"ע.

חבל נחלתו

שכתב דעדד כאן לא אמר הרמב"ם דמתנות נוהגות בחוץ לארץ אלא במצרים ובבל וכיוצא בהם שהם סמוכות לארץ ישראל ותרומה ומעשר נוהגים בהם אבל בשאר חוצה לארץ אין מתנות נוהגות בהם".

ובשו"ע (יו"ד סי' סא סכ"א) פסק: "מתנות נוהגות בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין בפני הבית (פ"ל בזמן שבית המקדש קיים) בין שלא בפני הבית. ויש מי שאומר שאינן נוהגות בחוצה לארץ, וכן נהגו (ועיינו בספר החנוך להרא"ה מצוה תק"ו)".

בשו"ת רדב"ז (ח"ב סי' תרנט) נשאל האם צריך לתת מתנות כהונה בחו"ל. ומשיב: "אתה השואל רוצה להכניס ראשי בין סלעי המזלוקות ומתירא אני שמא יריצו את גלגלתי כי מי יבוא אחריהם להכריע את דבריהם אשר קטניהם עבה ממתנינו. וכלם האיריכו בחבוריהם לקיים סברותיהם. אבל להוציאך חלק אין ראוי. ותחלה דע כי אין המתנות טובלות ואפילו איסורא ליכא וכן דעת רוב הפוסקים אשר אנו רגילין לסמוך עליהם ואפי' לדעת התוס' שמחמירייה הרי הם סוברים שאין המתנות נוהגין בחוצה לארץ. וראיתי מי שכתב שדעת רבינו האי גאון שנוהגות בח"ל ממה שכתב בתשובה שמי שאינו נותן המתנות חייב נדוי דאמר רב חסדא האי טבחא דלא יהיב מתנתא וכי' והא לא מכרעא דדילמא דינא דמתני' קאמר ובא"י והכי הוה ס"ל לרב חסדא ואנן לא קי"ל כוותיה הילכך אי משום הא לא איריא. וכן ראיתי מי שכתב שכן פסק הריא"ף ז"ל ולמדו כן מדכתב מתני' כצורתה דמתנות נוהגות בין בארץ בין בח"ל ולא כתב הריא"ף דר' אלעאי דאין מתנות נוהגות בח"ל והרמב"ם כתב בהדיא בפ"ט מה' בכורים שנוהגות בח"ל ויש מי שכתב דע"כ לא אמר

הדין למתנות אלא דנקט חדא והה"ד לאידך. ויש כאן דעת שלישית ממה שראו בתלמוד בחכמים שבבבל שהיו קונסין וממשכנין עליהן. ופסקו מתוך כך בדומה למה שכתבנו בבכור שבבבל ובזמן שהיו הישיבות נקבעות לשם וכן בסביבות לא"י ומקומות הסמוכים לה נוהגת בדין תרומה ומעשרות, הא בדין שאר ארצות בזמן הזה כלל וכלל לא, וראשית הגז אינו נוהגת אף באותם המקומות, וע"ז אנו סומכים שלא ליתנם כלל, ויש נוהגים ליתנם כדעת הרב אלפסי ורבינו משה ז"ל אלא שרוב העולם נוהגים להקל בכך". ואף דבריו אינם מתירים את אי הנתינה אלא בחו"ל אבל בארץ ישראל חייבים לתת.

הטור (יו"ד סי' סא) פסק: "ונוהגין בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ ובכל זמן כ"כ הרמב"ם ורש"י פסק שאין נוהגין בזמן הזה וכ"כ ה"ר מאיר מרוטנבורק".

אמנם בספר תשב"ץ קטן (סימן שפי לתלמיד המהר"ם) כתב: "הזרוע מצריך ליתן לכהן אפילו בזמן הזה. [ומיהו א"צ ליתן כרש"י במסכת שבת בפ"א גבי ההיא דרב חסדא דהוה נקיט מתנתא דתורתא בידיה. ופ"ה דהשתא נהוג כר' יאשיה גס במתנות דאין נוהגין אלא בארץ אך בימי רב חסדא לא נהוג כי אם בראשית הגז ולא במתנות. אבל עכשיו נהוג כר' יאשיה גס במתנות. וכי היכי דבימי האמוראים נהוג כר' יאשיה בראשית הגז ולא מיחו בידיהו הכי נמי השתא נהוג כר' יאשיה ולא מחינן בידיהו. כן פ"ה בפ"ק דשבת. וא"כ עכשיו אין ליתן שום מתנה לכהן. ע"כ]. ולפי הב"י הדברים שאינם בסוגריים הם דברי המהר"ם, ודבריו הפוכים לדברים שהביא הטור משמו.

הבית יוסף (יו"ד סי' סא) מביא מדברי הר"ן והר"ה בשיטת רש"י. ומסיים: "וראיתי מי

הרב דמתנות נוהגות בח"ל אלא במצרים ובבבל וכיצא בהם שהם סמוכות לא"י ותרומה ומעשר נוהגות בהם אבל בשאר ח"ל אין מתנות נוהגות בהם. וקרוב אצלי שלמד כן מלשון כפתור ופרח שכתב וכבר אמרו חכמים שנהגו בראשית הגז כר' אלעאי שהוא פוטר בח"ל וממנו אתה דן למתנות שאין נוהגות אלא בא"י או במקומות שבח"ל שנהגו בהם חכמים להפריש שם תרומה ע"כ. ואינו נכון, דבעל כפתור ופרח לא אמרה אלא לדעת האומרים דה"ה לשאר מתנות אבל הרמב"ם ז"ל סתם דבריו ומשמע דס"ל דבכל דוכתא נוהגות המתנות ופשוט הוא שזה דעתו וכן דעת הראב"ד, אבל לא נהגו העולם כן כאשר לא נהגו להפריש תרומות ומעשרות אפילו במקומות הסמוכות לא"י. ואפילו לדעת הריא"ף ז"ל וכן נראה דעת הרא"ש לפי פשט הסוגיא מ"מ כיון שנהגו כל בני חוצה לארץ שלא להפריש ולא ראינו מי שמיחה בידם מנהג אבותיהם תורה היא ויש להם כמה גדולי עולם על מה שיסמוכו: רש"י ז"ל והתוספות והרמ"ה והר"ז הלוי ובעל תורת הבית. ואפילו מקצת האחרונים שנטה דעתם לדעת הר"ם בפשט הסוגיא כתבו בסוף דבריהם והעולם לא נהגו כן, הנה הרא"ש אחר שכתב שתי הדעות ודעת הר"ם באחרונה כתב והעולם לא נהגו כן ע"כ וכן כתב בנו ר"י וכן נוהגין כרש"י והרמ"ה וכן כתב הסמ"ג ואנו רואין שנהגו כן במתנות לא משנין מנהגא ע"כ. וכן כתב הר"ן אי נהוג ואי לא נהוג לא מקילין בהו והילכך אין לשנות מנהגם כלל ולא משמתינן להו ולא כייפינן להו ליתן המתנות בח"ל, וז"ל ריב"ש בתשובה סימן רנ"ו: ואם היה דבר מחלוקת קדומה בין החכמים ז"ל זה אוסר וזה מתיר ועשו כדברי האחד להקל מפני שהיה רבם או

שחכמי המקום נטו אחר דעתו בכגון זה מניחין אותם על מנהגם אע"פ שיש הרבה מקומות שנהגו לאסור כההיא דמוגרמת דרב ושמואל וכו' למדנו ממנו שני דברים שאעפ"י שיש מקומות שנהגו איסור והם נהגו היתר שבקינן להו אמנהגיהו וכ"ש בני"ד שכל בני חוצה לארץ נהגו כר' אלעאי גם במתנות. ועוד למדנו שאפילו במקום שרבם מחמיר לא אמרינן להו ולא מידי כיון שנהגו כך נטה דעת חכמיהם אחר המקילים הילכך בני"ד אפילו באותן המקומות שנהגו בשאר דבריהם כהרמב"ם ז"ל במתנות כהונה נהגו כדעת המקילים ושבקינן להו ולא מיבעיא במקומות הרחוקים מא"י אלא אפילו סוריא ודמשק ומצרים אם נהגו שלא לתת המתנות מניחים אותם על מנהגם דהא אפילו לענין תרומות ומעשרות דטבלי לא חזינן דמחו בהו כ"ש במתנות דלא טבלי, וכן נר' דעת בעל כפתור ופרח וז"ל בפ"ו כתוב בתורה ונתן לכהן הזרוע וגומר ואמרינן בפרק הזרוע דנוהגים בארץ וח"ל וכו' וכן פסק הריא"ף והר"ם הלכות בכורים פ"ט. אבל בראשית הגז פסקו כר' אלעאי דאינו נוהג אלא בארץ ורש"י כתב ה"ה למתנות דכי הדדי גמרי נתינה נתינה מתרומה וכן נמי דעת הר"ז הלוי וכתב עליו הראב"ד ז"ל והאי פסקא לא מחזורא וכו' וסיים ואין ללמוד ממנהג רע של איסור והרי במתנות קנסי אטמא וגלימא ומשמתינן ואפילו בכהן טבח ע"כ. והרב בעל תורת הבית כתב מתנות אלו אין נוהגות אלא בא"י לפי שהוקשו המתנות וראשית הגז לתרומה וכשם שאין התרומה נוהגת בח"ל כך המתנות וראשית הגז אין נוהגות בח"ל וכבר אמרו חכמים שנהגו בראשית הגז שפוטר בח"ל וה"ה למתנות שאין נוהגות אלא בא"י או במקומות שבח"ל שנהגו בהם חכמים להפריש

חבל נחלתו

יתנם ומצי לדחויי לכולהו וקיימא לן בפרק הורוע לא נתן המתנות לכהן אלא אכלן או הפסידן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ולצאת ידי שמים צריך לפרוע דמיהן כשיווייהן לכהן לכן אמרו רז"ל כי הדין של כהן עם הטבח וע"ז ראוי לטבח שלא ישחוט לשום ישראל החייב במתנות או לכהן ולוי השוחטים ומוכרים **עד שידע בודאי שנתפשו עם הכהן** בכל אשר יחפוץ או שיקח המתנות תחת ידו לתתם לכהנים ובוה יצא י"ח"...

...ולכן לע"ד נר' שכל אנשי ח"ל אשר בגלילות הללו סביבות א"י מאחר שהם נוהגים כל דבריהם עפ"י הרמב"ם יש לנהוג כמותו גם במתנות ומה שנהגו שלא לתת המתנות עד עתה היה מנהג בטעות ולא מפני שנהגו כרבי אלעאי שהרי גם בא"י מקודם בזמנינו לא היו נוהגים לתת המתנות דלא כחד ואפי' פה ירושלים תובב"א לא נהגו לתת המתנות אלא מקרוב עפ"י החכם השלם הרב כמוהר"ר לוי ן' חביב זלה"ה שהוא הנהיג בהסכמת הכהנים לתת דמי המתנות חצי כסף לגדי ולבהמה דקה כסף ולבהמה גסה שני כספים ומינה כשם שנפל הטעות בזה בא"י כך נפל הטעות בח"ל במקומות אשר נוהגים עפ"י הרמב"ם ז"ל גם בשאר הדברים.

וסבת הטעות לראשונים בזה הוא להיות שהמתנות הם ממון שאין לו תובעים לכן הכהנים לא שתו לבם גם לזאת וגם החכמים הקדומים חלקם בחיים העלימו עין בדבר כי לא היה מוטל עליהם יען שלא נתרעם לפניהם שום כהן ע"ז לחושבו שאם לא נתנו אותם אליו אולי נתנו אותם לזולתו וחלקו אין ראוי לשאול בפיו והצנועים מושכים את ידיהם. גם כי בעוונותינו בין הגויים אנו יושבים והמענט ממנו הם השוחטים בהמות

שם תרומה ויש מחמירין ומחייבין במתנות אף בח"ל ונראין דברי המתירין וכן נהגו בכל גלילות עכ"ל. והעתקתי כל הלשון כדי שתראה שדעתנו להתיר אפילו בכל המקומות הסמוכים לא"י והוא (=הכפתור ופרח) ז"ל חבר ספרו בבית שאן שהוא לדעתו מכלל א"י אלא שהרב פטר אותה כאשר האריך בספרו הילכך כשאמר וכן נהגו בכל גלילות אלו בגלילות הסמוכות לא"י אמר. **וכיון שהיו בכל הגלילות חכמים גדולים ולא מיחו בהם ואפילו פוצה פה ומצפצף על המנהג לא ראינו והענין הוא מפורסם אין לך קביעות מנהג גדול מזה.** ומ"מ אם יבוא אחד לשאול הדין אומרים פלוגתא דרבוותא הוא והריא"ף והר"ם מן המחמירים ואם תרצה לעשות כדבריהם תבוא עליך ברכה ואם תרצה לסמוך על המנהג תסמוך והנראה לעניות דעתי כתבתי".

בשו"ת אבקת רוכל (סי' ז) מופיעה תשובה ארוכה לר' יוסף ן' צייח על כך שחייבים לתת בחו"ל מתנות כהונה זרוע לחיים וקובה. ונביא מדבריו בקצרה, ז"ל: "רא"כ ראוי והגון הוא להיות נוהגים המתנות אף בכל מקום בח"ל וכל ישראל שלא יהיה נשוי לזיה או כהנת או שלא נשתתף בבהמה הריא עם גוי או עם כהן ורשם חלקו בכולה כשישחט אי זו בהמה או כוי ראוי לתת לכהן חכם אם אפשר שימצא שם והוא קודם לכהן ע"ה ויתן לו המתנות שהם... **ואם אין שם כהן ישום המתנות בדמים ושויין ונותן הדמים לכהן כשימצא** דבהא אמרינן מה לי הן מה לי דמיהן. וכן אם יש שם כהן **ונתפשו עמו בדמים** אם מעט ואם הרבה יתן הדמים לכהן ויאכל המתנות שהרי כהן יכול ליתן לישראל המתנות ואפילו במתנה. ולהיות המתנות ממון שאין לו תובעים לפי שלכל איזה כהן שירצה

יחוש ליחוסו ויחזיר את המעות מחשש גזל. וע"כ לא קיימו מצות מתנות כדי לא להכשיל את הכהן באיסור גזל. ועוד, כיון שמתנות אינן טובלות אין האיסור אלא משום גזל השבט, וכיון שהכהנים כהני חזקה הולכים בספיקא לקולא ואין נותנים. אולם הרב בעל משנה הלכות אינו טוען שכך ראוי אלא בדרך תירוץ למנהג הציבור, וגדולי האחרונים שקדמוהו לא נכנסו לדחוקים כאלו.

ד. דרכי הנתינה בארץ ישראל במשך הדורות

נביא להלן מדברי האחרונים על מנהג נתינת המתנות בארץ ישראל, מתקופת גירוש ספרד ואילך, מאז היה ישוב רצוף של קהילות ישראל בא"י, ונוצרו מנהגי נתינה.

בתוך תשובת הר"י ן' צייח שהובאה לעיל סופר כי מהרלב"ח הנהיג בירושלים לתת על כל בהמה סכום מסויים לכהן במקום המתנות עצמן.

בשור"ת אבקת רוכל (סימן טז) תשובה ממחר"י קורקוס וז"ל:

"שאלה על מה שנהגו בקצת מקומות בא"י איש אשר ישחט שור או כשב או עז מוכרו לזרים במתנתיו ואח"כ נותן לכהן פרוטה בעד המתנות והכהן לוקח ומתרצה האם קיים בכך מצות מתנות כהונה דמה לי הן מה לי דמיהן או לא, ואם תמצו לומר דלא קיים אם נתן הפרוטה קודם שימכור המתנות לזרים ונתרצה הכהן בכך אם יצא בזה ידי חובתו ויורצה [שמא צ"ל ויורשה] למכור המתנות לאחרים או לאוכלם או לא?

תשובה אם הראשונים מלאכים אנו אנשים ואם הראשונים אנשים אנו חמורים ולא

שלהם ואולי להיות הישראל נשוי כהנת או ליה פטור ממתנות ממנו למדו האחרים המועטים דהא כ"ע לאו דינא גמירי ועמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו ולכן לא שתו לבם גם לזאת. ולזה אני אומר כי במקומות שהם נוהגים כהרמב"ם ז"ל בשאר הדברים יש להם לנהוג במתנות כמותו..."

וכאמור דעתו ברורה לתת מתנות אף בחו"ל.

בשור"ת משנה הלכות (חי"ג סי' קח) בתשובה למחותנו האדמו"ר מגור נותן מספר טעמים לכך שלא נהגו העולם במצוה זו בימינו, הן בא"י והן בחו"ל.

טעם ראשון נותן שכיון שנלמד מתרומ"מ ואותם אף בא"י מבית שני ואילך לא נהגו אלא מדרבנן. ז"ל: "יר"ל קצת לפמ"ש במעדני יר"ט אות ה' ראשית הגז אינו נהג אלא בארץ. מפרש רבא בגמ' דיליף נתינה נתינה מתרומה מה תרומה בארץ אין בחו"ל לא אף ראשית הגז בארץ אין בחו"ל לא וכו' ע"ש וכיון דיליף לה מתרומה והרי תרומה עצמה בזה"ז בארץ ישראל דרבנן וכמ"ש הרמב"ם בהל' תרומות (פ"א הכ"ו) דאפילו בימי בית שני לא היו תו"מ אלא מדרבנן שפיר יש לומר דבדורות אחרונים גם בארץ ישראל נהגו כבחז"ל כיון דלא הוי דאורייתא אף בארץ ישראל, כן ה"י נראה לכאורה לדחוק עכ"פ לישב קצת מנהג העולם". ומעיר שטעם זה ניתן לאומרו למ"ד שמתנות בזה"ז מדרבנן אולם למ"ד מדאורייתא (וכ"פ הרמב"ם והטור) לא ניתן לאומרו. עוד מביא מהכרתי ופלתי (סי' סא אות ו) מטעם שאין לנו כהן מיוחס. ואע"ג שמתנות מותרות לכל ודי בכהני חזקה. ועוד, מתוך חשש לשיטת הרב יעב"ץ מעמדין אשר כתב שכהן המקבל פדיון הבן

חבל נחלתו

מהכא דטעמא דהוי צורב' מרבנן דדחיקא ליה שעתא וטעמא דהוי מכירי כהונה ולויה הא לאו הכי בעינן דאתו לידי כהן ואי לא לא מצי מזכה ליה דבעינן ונתן לכהן וליכא אלא דבמכירי כהונה משום שנשחטה הבהמה הרי המתנות כאילו אתו לידיה ומשור' דוחקא דצורבא מרבנן סמכו על זה **ואפי"ה דוקא כשמוציא אותם הטבח מתחת ידו ונותן אותם לאחר דהיינו צורבא מרבנן דדחיקא ליה דאז ישראל זה במקום כהן עומד וקרינן בה ונתן לכהן כיון שהטבח נותן וצורבא מרבנן מכח הכהן הוא זוכה אבל לישראל ביד הטבח אפילו הוי צורבא מרבנן ודחיקא ליה ואפי"ה אם הכהן מתרצה בכך אין לנו...**

הנה הוכחנו מכאן פשוט וברור שאפי"ה יתרצה הכהן לקחת פרוטה או שתי פרוטות במתנות אין מועיל כלום אלא היכא דאתו לידיה ואפי"ה יתן שיוויים נראה שאינו מועיל כלום ואם היה יכול למוכרם אע"ג דלא אתי לידי' גם במתנות היה יכול לנותנם דמה לי מכר מה לי מתנה...

הא קמן בהדיא שאע"פ שהכהן מתרצה לקחת דמים תמורת המתנות לאו כל כמיניה עד דאתו לידיה ויחזיר אותם לו אם לא במכירי כהונה או במזכה ע"י אחר... כ"ש בנ"ד שבעל כרחם הם מוחלים כי אם לא יתרכו באותה פרוטה לא יתנו לו דבר דממון שאין לו תובעים הוא וירא שמא יקדמנו אחר כל שכן אם מנהג זה נתקן על ידי חכם שבעיר דודאי אנוס הוא וצועק ואינו נענה.

ועוד יש טעם אחר לבטל מנהג זה מדאמרינן בגמרא דצריך לתת כדי נתינה ולכך לא יתן חצי זרוע לא' אלא בשור הגדול ואיך אנו ננהוג לתת על כל המתנות

כחמורתו (כחמורו) של רבי פינחס ן' יאיר מ"מ מקום הניחו לנו להתגדר וכ"ת מונח לכל הרוצה לזכות בו כי ישירים דרכי ה' וצדיקים ילכו בס.

גרסינן בפרק הזרוע והלחיים (חולין קל"ד ע"ב) ומייתי לה הרמב"ם בפ' ט' מהלכות בכורים מקום שאין שם כהן מעלה אותם בדמים לאוכלם מפני הפסד כהן דוק מינה טעמא דאין שם כהן משום הכי מעלה אותם בדמים הא יש שם כהן הן ולא דמיהן. ודוקא מעלה אותם בדמים כלומר לשום אותם בשיוויים דלשון מעלה אותם בדמים בכל דוכתא הכי משמע ורש"י ז"ל כתב שם את דמי המתנות משמע דשומא מעולה בעי אבל פחות מכאן איכא גזל, ודוקא נמי לשום אותם תחלה ואחר כך אוכלן אבל לאכול אותם ואח"כ לשום אותם בדמים לא וכמו שדקדק הראב"ד לשון מגעילן ומטבילין מלבנן ומטבילין. **א"כ בנ"ד דאיכא כהני במתא לית דין ולית דיין שלא קיים מצות מתנות כהונה עד שיתן הן ולא דמיהן אפי"ה שיתן שיווין כ"ש בנ"ד שכפי הנראה אינו נותן אחד מעשרה בשיוויים.** אם כן אפילו יתנו הפרוטה לכהן קודם מכירת המתנו' או אפי"ה שיוויים כיון דלא אתו ליד כהן לא נתקיימה מצות ונתן דהן ולא דמיהן ואפי"ה כשאין כהן בעיר היה אפשר לומר שיוציא המתנות ויניחם אפי"ה יפסידו אם לא מפני הפסד כהן והיינו דמטיים וקאמר מפני הפסד כהן, וא"כ איך אנו לא נחוש להפסד הכהן ונתקן לתת פרוטה בדבר השוה בכפלי כפליי' ולהפסיד מתנותיו בידיים...

תו גרסי' בפרק הנז' אמר רב יוסף האי כהנא **דאית ליה צורבא מרבנן בשיבבותיה דדחיקא ליה** ליזכי ליה מתנתא ואע"ג דלא אתו לידי' **במכירי כהונה ולויה** ע"כ מוכח

אתי למיטעי בהו אבל מתנות אתי למטעי דבר מיתחל קדושתיהו אארבע זוזי ואתי למנהג בהו מנהג דחולין ופרש"י ז"ל אבל הני מתנות ובכור דקדושת דמים ניהו דאם רצה כהן למכור בשר בכור זרוע ולחייך וקיבה מוכרן לישראל ותו לא בעי ישראל לאוכלם בצלי וחרדל כי היכי דעביד כהן הילכך אתי האי כהן למיטעי וסבר כיון דבני קנייא ניהו תו תתחלה קדושתיהו אארבע זוזי דיהיב אבי אמו ואתי למנהג בהו מנהג חולין **שלא יאכלם בצלי וחרדל** כדינם כו'. הא קמן שהחמירו במתנות כהונה בזרוע לחיים וקיבה יותר מבתרומה ומעשר משום דשמא לא יאכלם צלי וחרדל א"כ בנ"ד ודאי שכיון שרואים שלעולם אין נתנים מתנו' לכהן אלא מסלקין אותם בפרוטה או שתי פרוטות ובאו לזלזל בהן ואפילו כשיתנו להם מתנות עצמם לא יקפידו לאוכלם צלי וחרדל כדינם כ"ש שכפי מנהג זה יש לחוש **שמא ישתכח זרוע ולחיים וקיבה** ויחשבו באורך הזמן שאין המצוה רק לתת פרוטה או שתי פרוטות על כל בהמה לכהן כמכס ממכסי המלכים חס ושלוש ונמצא תקנה קלקלה כ"ש בעונותינו שרבו **שמצות כהונה נשארו בידינו מעט מהרבה כי ראוי ומחוייב להזיז ולכפות לקיים אותן כהלכתן וכתקנן שלא תשתכח תורת כהונה ומתנותיה מישראל ומוטל על כל איש אשר רוח אלהים בו להשתדל בביטול המנהג הרע הזה.**

ואין להישמט ולומר דמצוה זו על הטבח היא מוטלת ואיהו הוא דמפסיד אנפשיה ומתנות כהונה לא טבילי, דמשום הא לא אירייא חדא דאע"ג דמתנות כהונה לא טבילי מ"מ כתבו התוס' לחד תי' דאיסורא דרבנן מיהא איכא ואפילו לדעת הרב

דבר שאין בו כדי נתינה אלא ודאי וברור שצריך שיבואו המתנות לידו של כהן ואז יעשה הכהן מה שירצה למוכרם או לתתם למי שירצה דמתנות אלו אין בהם קדושה אבל למוכרם קודם שיבואו לידו אינה מכירה אפי' ימכור אותם בשוויים דאימת קנה האי כהן שיוכל למוכרם לישראל ונמצא דבר שאינו שלו כ"ש למוכרם פחות משוויים בכדי שאין הדעת טועה דודאי נראה כחוכא ואטלולא. עוד אני אומר שיש איסור אחר במנהג זה **דהוי ככהן דמסייע בבית הגרנות** ובבית המטבחיים שעליהן הכתוב אומר שחתם ברית הלוי ואומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו דהאי נמי כיון דמוכר לו דבר השוה עשר בשנים מוכח דמוזיל גביה כדי שיתן לו שאר מתנותיו ודמי להויא דאמרינן בבכורות פ' עד כמה אם אמר לו הכהן בתוך הזמן תנהו לי הרי זה לא יתן לו ואמרינן בגמ' מ"ט אמר רב ששת מפני שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות הא קמן דמפני שעושה הכהן טובת הנאה לישראל שלוקח הבכור קודם זמנו נקרא כהן המסייע בבית הגרנות. גרסינן תו התם ישראל שהפריש תרומה מכריו ומצאו ישראל אחר ואמר לו הילך סלע זה ותנהו לבן בתי כהן מותר ואם היה כהן לכהן אסור פ' רש"י אם היה כהן נתן סלע כדי שיתנו לכהן אחר קרובו אסור כיון דלדידיה חזייא הוי ככהן המסייע בבית הגרנות א"כ בנ"ד נמי הוי ככהן המסייע בבית הגרנות.

תו איכא טעמא לאיסורא **במנהג זה דאתו לזלזולי במתנות כהונה** וכהויא דאמרינן בבכורות בפרק הנז' ותנא מאי טעמא לא קאמר מתנות כהונה אמר לך תרומה היא דקדושת הגוף היא דכיון דלא מתחלה לא

חבל נחלתו

דמיהן, ומינה נמי דאי ניחא ליה למשקל פחות כדי שיהיה רגיל אצלו הרשות בידו. וכל אותם סוגיות דמשמע מנייהו דבעי נתינה ממש ה"מ היכא דלא ניחא ליה או דלא ידעינן אי ניחא ליה או לא אבל אי איתיה קמן ואמר דניחא ליה בדמיהן הרשות בידו ויצא ידי נתינה. וכן כתב חכם גדול מקובל שמו רבינו יעקב שהיה שואל שאלות מן השמים² ואמרו שהוא ר"ת³ וז"ל ועוד שאלתי על מתנות כהונה הם הזרוע והלחיים והקבה שרוב העולם אין חוששין עליהם ליתנם לכהנים לא הם ולא דמיהן אם יש איסור ונדנדוד עבירה בזה או אם יש לסמוך על אותם המפרשים שנהגו העם כר' אלעאי בראשית הגז וה"ה למתנות כהונה. והשיבו קום לך למה אתה נופל על פניך חטא ישראל באמרם שלחן ה' מגועל הוא וניבו נבזה אכלו **דהזרוע והלחיים והקבה מכ"ד מתנות כהונה הם כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו** ע"כ הרי לך בהדיא כי לא נסתפק אלא מפני שלא היו נותנין כלל לא הן ולא דמיהן אבל אם היו נותנין דמיהן לא היה מסתפק כלל". ורדב"ז עצמו מודה שאין הנתינה כראוי.

הרב חיד"א בס' מחזיק ברכה (סי' סא אות יט) הביא דיון ארוך בתשו' מהר"י קורקוס וסיים: "והן היום בעיר עוז לנו ציון קרית מועדינו זו ירושלים ת"ו ועה"ק חברון ת"ו נתבטל המנהג הזה (=לתת לכהן פרוטה ומוכר את המתנות), ואדרבא משתדלים לקנות גדיים כדי לקיים המצוה ולא זולת, **וראוי לעשות לחזור ולקיים מצותו יתברך כהלכתה** ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה ביראה ואהבה

אלפסי והרמב"ם דסברי דאפי' איסורא דרבנן ליכא מ"מ מודו דמדת חסידות מיהא איכא וכדאשכחן ביחזקאל דקאמר ולא בא בפי בשר פיגול ואמרו בשם רבי נתן שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותי' ובפרק בני העיר נמי אמרינן שאלו תלמידיו לר' פרידא במה הארכת ימים כו' עד לא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותי' **כ"ש דהמתנות עצמם אסור לקנותם והקונה אותם מחזיק ידי עוברי עבירה**, דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב. א"כ מעתה ראוי להשתדל ולהרים מכשול מלפני המוכרים והקונים ואף על פי שדברים אלו שכתבתי פשוטים הם בעיני להיות כי ידעתי שיש מפקפקים בדבר בטענות חלשות לעניות דעתי. וגם כי מנהג זה כפי הנראה הנהיגו אותו על חכם לכך כתבתי ובררתי הדברים. ולא רציתי להאריך ולהביא ראיות עוד כי לע"ד האריכות בזה מותר וגם כי ספרי כעת אינם אתי והנראה לע"ד כתבתי". מהר"י קורקוס נותן טעמים רבים שלא לנהוג בנתינת פרוטה לכהן עבור המתנות, אלא לתת אותן בפועל כדין.

בשו"ת הרדב"ז (ה"א סי' שמ) מביא את תשובת הר"י קורקוס בשלמותה, וממשיך אח"כ: "כל זה כתב החכם כה"ר יוסף קורקוס חברי".

אבל מוטל עלי לקיים המנהג ואומר דסמכו להם על בעל הלכות שכתב וז"ל: ואי ניחא לכהן למשקל בישראל חלופי מתנות הרשות בידו עכ"ל. ומינה נמי דאי ניחא ליה למשקל דמיהו הרשות בידו דמה לי הן ומה לי

2. שו"ת מן השמים סי' עג (נוספות מכת"י).

3. לר' יעקב ממרויש ולא לר"ת.

ושמחה רבה".

וכך כתב המבי"ט (ח"ב סי' קטו): "בשנים שעברו נתקבצנו בבית הוועד לפקח על בקיעי העיר (=צפת) כי רבו ולגדור גדר כרס ה' צבאות אלקי ישראל, ובכלל מה [שתקננו] אז הזכרנו קצת מצות הנשכחות מבני אדם ובכללם מצות מתנות כהונה זרוע ולחיים וקיבה לקצבים ישראלים שהבהמות הן משלו ונקבעת הלכה לדורות והיו זוכים **הכהנים בזרוע** כי הלחיים והקבה הן למלך. ונמשך ענין זה כמה שנים ואח"כ שבאו שני חירוס ויוקר נתבטל הדבר ועבר מעט זמן ולא יכולנו להחזיר הדבר לישנו, ומתנות כהונה נגזלות ביד הטבחים ואפ"ה נראה לנו להודיע לנזהרים שלא יקנו הזרוע אלא יניחוהו לבעליהן **ויאכלו הם איסור הגזלה אשר הם גוזלים לכהנים בכל יום**... הכלל כי הטבח אסור לאכול המתנות ואין שום אדם יכול לקנותן לא המתנות עצמן ולא עם בשר אחר ואם קנה במשקל נותן הלוקח לכהן ומנכה מן הדמים כמו שכתב גבי בני מעים שלקחן במשקל ומה שכתב למעלה דהקונה מותר לאוכלן היינו אם לא רצה לתתם ונתן דמיהם. אי נמי י"ל דיותר חומרא יש כשקונה המתנה בכלל בני מעים או בכלל בשר אחר ממה שיקנה המתנה עצמה, דכשקונה המתנה עצמה הרי המוכר גוזל אותה בפ"י ומוכרה ומתנות כהונה נגזלות ומשום הכי מותר לאכלן אעפ"י שאינו רשאי לקנות מפני שהוא מסייע לעובר עבירה שאם לא ימצא למכור לא יגזול, אבל כשקונה בכלל בני מעים או בכלל בשר אחר אינו גוזל בפ"י אפי' מוכרן במשקל ונמצא דגזל ביד הקונה ואסור לו לאוכלן אלא נותן לכהן ומנכה לו מן הדמים כיון שקנה במשקל וגם לדעת הרא"ש ז"ל שכתב הדין עם הטבח אף אם הטבח יש לו דין עם הקונה. ומפני שיחזור

הדבר לישנו שיחזרו הטבחים לתת המתנות לכהנים כמי שהיה קודם וכמו שהוא דין תורה **נראה לי לגזור על הטבחים שלא ימכרו הזרוע** ולהודיע בבתיהם שהוא אסור לאוכלו וגם אם יעברו וימכרו להודיע לעם שאם יקנו שחייבים לתתו לכהן ואח"כ יתבעו הם מן הטבח ועל ידי אזהרות אלו אולי יבואו לתת כיון שאין בנו כח להכריחם נאם המבי"ט. וחתם הרב ה"ר דוד ן' זמרה נרו".

בשו"ת חתם סופר (י"ד סימן שא) **מעיד על עצמו**: "כי רגיל הייתי ליתן מתנות כהונה זרוע לחיי' וקיבה לגיסי ז"ל בעל כהנת נוכן דרכי ממש בכל י"ט לשחוט בהמה ולהפריש ממנה מתנות וכן ראשית הגז וכן עבד עובדא בפלתי יע"ש סי' ס"א סק"ו".

וכך הביא בספר מנהגי א"י (גליס, עמ' רמב): "כתב הל"ק"ט (ח"ב סק"ע) דבזמנו לא ראה מעשה בירושלים ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה, כי הכל היו פודים בפרוטות. וכן כתב הרב פרי חדש בסימן ס"א סק"ז, וכתב שהוא מנהג משובש עיי"ש... ועיין בספר בית הלל שכתב שהעידו לפני שהיום לא נהיגי בא"י מצוה זו, עיין שם, והעדים טעו בדמיון, וכמו שכתב הרב פרי חדש בקונטרס אחרון עיין שם אות כב".

הרב טוקצ'ינסקי (ספר ארץ ישראל עמ' קנה ס"י) **מספר**: "בירושלים תובב"א הנהיגו הגרש"ס והגרי"ל דיסקין לפני יותר משמונים שנה – לקנות המתנות מכהן קבוע (מכירי כהונה) והתנו עמו לשלם לו מכל ראש לא פחות מגרוש... ובכל חודש שילמו לאותו הכהן או לאותם הכהנים הקבועים והמוכרים את המגיע להם. בזמנו נוהגים להקל לחלק את דמי מתנות הכהונה לאיזה אלמנות כהנות ולכהן מבלי מנות מספר הראשים כאשר היה נוהג..."

חבל נחלתו

ה. שותפות נכרי ופטורה

פסק בשו"ע (י"ד סי' סא סע' כה-כו):
"השוחט לכהן ולעובד כוכבים, פטור מן המתנות; והמשתתף עמהם צריך שירשום. ובעובד כוכבים, אם יושב עמו במטבחיים אין צריך לרשום. הגה: במקום שנוהגין לשחוט אצל עובדי כוכבים אם נמצא טריפה נשאר להם ואם נמצא כשרה לוקחו הישראל, פטור מן המתנות (מרדכי בשם ראבי"ה). במה דברים אמורים ששותפות הכהן והעובד כוכבים פוטר, בשותף בכולה אפילו בכל שהוא..."

ופירוש דבריו של הראב"ה הוא שאם הבהמות של נכרי ואם ימצאו כשרות – ישראל קונה אותן ממנו, כיון שרק לאחר השחיטה יתברר שזכה בהן פטורות ממתנות וה"ה אם היה לו חלק בהן בכולן ולא באבר מסויים. אולם אם הבהמות שייכות לישראל ואם נטרפה הוא מוכרה לנכרי הבהמות חייבות במתנות, מפני שבשעת הזביחה היתה חייבת (עפ"י ערוה"ש סי' סא סעי' מ"ה).

ולפי"ז ניתן לתרץ את אי נתינת המתנות בארץ ישראל. מפני שברוב המקומות לא נהגו לנקר את החלק האחורי בבהמות הנשחטות מחמת הקושי והצורך בדקדוק בניקור, אלא למוכרו לנכרים. וא"כ אם בית המטבחיים משתף נכרי בבהמות קודם שחיתתן ע"מ שיטול את הטריפות ואת החלק האחורי בבהמות יהיה בית המטבחיים פטור ממתנות. אולם ברור שדרך זו יש בה הערמה מסויימת והיא

משכיחה קיום מצות נתינת מתנות כהונה.

ו. דרך נתינת המתנות בימינו במדינת ישראל

במדינת ישראל היום, עפ"י בדיקתי, בחלק קטן מבתי המטבחיים נותנים מתנה כספית מועטת במקום המתנות לכהנים, ובכך פוטרים עצמם ממתן מתנות כהונה. ברוב בתי המטבחיים אין נותנים שום מתנה לכהן.

בשיחה עם אחראי על כשרות הבשר באחד מועדי הכשרות הגדולים בארץ הוא סיפר שבכל עשר שנות פעילותו לא ניתנו כלל מתנות כהונה, אפילו לא בדרך התפשרות. הממונה על בתי המטבחיים ברבנות הראשית לישראל, הרב חגי בר-גיורא שליט"א, אמר לי שהוא חילק לכל בתי המטבחיים נוסח של נתינת מתנות ע"י מכירי כהונה, היינו, הלואה כספית לכהנים מסוימים ופריעתה ע"י הפחתת המתנות משווי ההלואה (כשהמתנות מוערכות בשווי מועט). בחלק מבתי המטבחיים התחילו להנהיג זאת, ובחלק עדיין אין נוהגים כן.

נראה, איפוא, שמן הראוי שועדי הכשרות השונים יתחרו זה בזה לא רק ברמת ההידורים ההילכתיים, אלא אף ברמת קיום המצוות בבשר שהם משוקים לציבור הרחב. ולא יגרמו לכך שהציבור יאכל מבהמה שלא ניתנו מתנותיה, ולעתים (באכילת מתנות כהונה עצמן) אף באכילת גזל. וראוי שירשם ע"ג אריזות הבשר: "ניתנו מתנות כהונה כדין".